

УДК 342.95

DOI: 10.31359/2411-5584-2020-40-1-127

М. Ю. ВЕСЕЛОВ

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін
Криворізького факультету Національного
університету «Одеська юридична академія»,
Україна, м. Кривий Ріг
e-mail: veselovndl@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3963-2764>

ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ¹

Анотація. Останнім часом, поряд із здійсненням правосуддя, ювенальна юстиція в уявленні українського суспільства дедалі більше постає як система превенції (профілактики) причин ювенальної девіації. Це зумовлює розширення системи профілактичного впливу на дитину та її оточення. На підставі критичного аналізу превентивного компонента ювенальної юстиції (трирівневої структури ювенальної превенції) пропонується низка заходів з удосконалення системи адміністративно-правових (превентивних) заходів в Україні.

Ключові слова: дитина, неповнолітній, превентивні заходи, профілактика, ювенальна превенція, ювенальна юстиція.

Постановка проблеми. Явище ювенальної делінквентності привертає увагу міжнародної спільноти, державних урядів, політиків, науковців, пересічних громадян різних країн. Але вирішення цієї проблеми виходить далеко за межі питання суто юридичної відповідальності. Ці правовідносини охоплюють низку аспектів, основними серед яких є застосування помірних дитячому віку заходів реагування з боку державних органів та місцевих громад, особливі порядки юрисдикційних проваджень (кримінальних та адміністративно-деліктних), забезпечення прав таких дітей, усунення суб'єктивних та

¹ © Веселов М. Ю., 2020. Стаття публікується на умовах ліцензії Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Статтю розміщено на сайті збірника: <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

об'єктивних причин, що сприяють деморалізації неповнолітніх осіб, подальших рецидивів з їх боку. Доктринальному забезпеченню цих питань сприяє функціонування інституту ювенальної юстиції. На сьогодні *ювенальна юстиція* являє собою керівний теоретичний та політичний принцип найкращої форми забезпечення прав дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема входять до групи ризику чи перебувають у конфлікті із законом. Цей соціально-правовий інститут становить систему правового регулювання, сукупність уповноважених суб'єктів, набір ювенальних технологій та інших форм соціальної підтримки дітей і їх найближчого соціального оточення. Особливості функціонування системи ювенальної юстиції можуть мати відмінності залежно від правової системи, соціально-економічного стану, досвіду побудови цих відносин, рівня правової свідомості та національних традицій населення певної країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правова доктрина ювенальної юстиції ґрунтується на тій чи іншій теоретико-методологічній моделі (реабілітаційна, каральна, альтернативна), яка покладена в основу функціонування цього інституту в певній країні. У цьому контексті окремі аспекти ювенальної юстиції розглядалися Г. Бейзмором (G. Bejzmor) [1], Р. Споном (R. Spon) [2]. Н. Ортинська (N. Ortynska) серед завдань ювенальної юстиції звертала увагу на профілактику правопорушень та соціалізацію дітей [3]. Вирішення завдань ювенальної юстиції шляхом удосконалення превентивних заходів привернуло увагу й інших дослідників, як-от: Дж. Дженсона (J. Jenson) та М. Говарда (M. Howard) [4], Р. Дізлі (R. Deazley) та Д. О'Махоні (D. O'Mahony) [5], Р. Лобера (R. Loeber), Д. Фаррінгтона (D. Farrington) та Д. Петечука (D. Petechuk) [6], Е. Недзінскаса (E. Nedzinskas) та А. Янушаускаса (A. Janušauskas) [7], Н. Лесько (N. Lesko) [8], С. Поволоцької (S. Povolotska) [9] та ін. Разом з тим аналіз структури ювенальної превенції та заходів, що її утворюють, показує, що система превентивного впливу не є повною та достатньою.

Формулювання цілей. Метою статті є аналіз існуючої системи превентивних заходів (у контексті функціонування ювенальної юстиції) задля подальшого адміністративно-правового вдосконалення цього напрямку діяльності.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 90-х рр. минулого століття Дж. Дженсон (J. Jenson) та М. Говард (M. Howard), дослідивши циклічні коливання правової практики правосуддя щодо неповнолітніх у США протягом останніх трьох десятиліть, встановили, що загальний рівень ювенальної злочинності залишався відносно стабільним і не залежав від існуючої політики в цій сфері. На їх думку, отримані результати свідчили, що для вирішення зазначеної проблеми необхідні планомірні превентивні заходи, спрямовані на усунення першопричин правопорушень серед дітей [4, с. 324–334]. Зараз

американська система ювенальної юстиції та профілактики (в англ. варіанті – «*prevention*») правопорушень здійснює функціонування в таких сферах, як-от: профілактика, втручання, робота з дітьми-жертвами (специфічних форм насильства: сексуального, домашнього, трудової експлуатації, кіднепінгу, булінгу), з дітьми-правопорушниками, регулювання державних відносин та допомоги. Застосування превентивних, когнітивних та соціальних програм загального чи індивідуального характеру, на яких ґрунтується така робота, спрямовується на захист дітей та громади, притягнення підлітків до відповідальності за протиправну поведінку та допомогу молодим людям розвивати життєві навички, необхідні для побудови їх успішного майбутнього в суспільстві [10, с. «іііі»]. Тобто різноманітні превентивні заходи в поєднанні з публічним адмініструванням і кримінально-правовими заходами утворюють сучасну правову доктрину функціонування ювенальної юстиції.

В енциклопедичних виданнях «превенція» (лат. *praevenivus*) визначається як профілактика, запобігання, попередження. У праві превентивними заходами називають профілактичні та інші заходи, спрямовані на запобігання злочинам та іншим правопорушенням [11, с. 348]. Треба зробити наголос на тих особливих властивостях, які ми вбачаємо в суто профілактичних та превентивних заходах – останні мають більш виражений примусово-владний характер. Фізична чи юридична особа під час застосування таких заходів (незалежно від свого ставлення до них) мусить їм підкорюватися (виконувати), що забезпечує дієвість ефекту. Спрямованість та змістове наповнення превентивних заходів у сфері ювенальної юстиції виходять із забезпечення визнаних суспільством найкращих інтересів дитини. З огляду на це умови та порядок застосування таких заходів мають бути гранично регламентовані в законі.

Відповідно до вимог міжнародних актів про права людини система юстиції щодо дітей повинна бути спрямована на сприяння виправленню, ресоціалізації та соціальній реінтеграції дитини, включаючи формування в неї почуття гідності та усвідомлення цінності особистості, а також виховання поваги до прав інших людей. Серед принципів реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року (схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1027-р.) згадується про економію кримінальної репресії; різнобічність та комплексність заходів; системність та наступність; підтримку сімей у вихованні дітей та забезпечення їх повноцінного розвитку.

Із цього виникає питання, яку структуру має система превентивного та постделіктного впливу на неповнолітню особу та її найближче соціальне оточення і наскільки вона має довершений вигляд?

Перший рівень – заходи первинної ювенальної превенції

1.1. *Виявлення сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей.* Зазвичай, більшість заходів, спрямованих на дорослих членів родини, має рекомендаційний або допоміжний характер та розрахована на власне бажання членів родини подолати з наданою допомогою ці труднощі, або інформаційний, наприклад, подання до служби у справах дітей інформації про дитину, батьки якої ухиляються від виконання батьківських обов'язків або виконують їх неналежним чином тощо (детальніше див. Постанову КМУ від 21.11.2013 р. № 896).

1.2. *Забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю.* Заходи реагування умовно можна поділити на: а) невідкладні (наприклад, негайне відібрання дитини у батьків або осіб, які їх замінюють) та б) подальші (наприклад, соціальний супровід сімей з дітьми з метою відновлення батьківського потенціалу та формування навичок відповідального батьківства) (детальніше див. Постанову КМУ від 03.10.2018 р. № 800.)

1.3. *Профілактика дитячої безпритульності та бездоглядності.* Цей напрям первинної ювенальної превенції включає виявлення фактів та реагування на будь-які повідомлення про залишення дитини без батьківського піклування, встановлення місцезнаходження дитини, яка безвісти зникла, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (див. Постанову КМУ від 24.09.2008 р. № 866). Так, закон надає право поліції здійснювати поліцейське піклування щодо неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду (ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію»); затримувати і тримати у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без опіки та піклування, – на період до передачі їх законним представникам або до влаштування в установленому порядку, але не більше 8 годин; повертати до місця постійного проживання, навчання або направляти до спеціальних установ для дітей у термін не більше 8 годин з моменту виявлення дітей, яких було підкинуто, або які заблукали, або залишили сім'ю чи навчально-виховні заклади (ст. 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»).

Другий рівень – заходи вторинної ювенальної превенції

2.1. *Профілактика та припинення «статусних порушень» з боку дитини* (як-от: пропуски навчальних занять без поважних причин, порушення внутрішньої дисципліни в закладах освіти, паління чи поява у стані алкогольного чи іншого сп'яніння в громадських місцях, прояви булінгу тощо).

2.2. Профілактика та припинення «ризикованої» (небезпечної для себе та/або оточуючих) поведінки дитини.

2.3. Діагностування та лікування девіантних проявів у дітей, включаючи наміри та спроби суїциду, обумовлених розладами психіки або залежністю від психоактивних речовин та алкоголю. Крім добровільної госпіталізації діти віком старше 14 років (згідно із статтями 14 та 15 Закону України «Про психіатричну допомогу») можуть бути госпіталізовані до психіатричного закладу без їхньої усвідомленої згоди або без згоди їхніх законних представників (детальніше див. Наказ МОЗ України від 18.05.2013 р. №400 «Про вдосконалення порядку надання психіатричної допомоги дітям»).

Третій рівень – заходи третинної ювенальної превенції

3.1. Профілактичний облік правопорушників та індивідуальна профілактика з ними.

3.2. Ресоціалізація дітей, що потрапили у конфлікт із законом. Виходячи з аналізу чинних нормативно-правових актів, що забезпечують правове регулювання в цій сфері правовідносин, основними суб'єктами здійснення превентивних заходів на цьому рівні переважно є підрозділи поліції та сектори ювенальної пробації. З дітьми, які перебувають на профілактичному обліку, поліцейські проводять ознайомлювальні, попереджувальні й виховні бесіди з неповнолітніми, їх батьками, іншими законними представниками; складають план заходів з індивідуальної профілактики; відвідують дитину за місцем проживання для з'ясування умов проживання тощо (див. Інструкцію з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затверджену Наказом МВС України від 19.12.2017 р. №1044). За наявності підстав перебування дитини на профілактичному обліку ці заходи проводяться незалежно (або, краще сказати, паралельно) від застосування до неповнолітніх заходів впливу за вчинення адміністративних правопорушень; виконання адміністративних стягнень; реалізація пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо неповнолітніх, засуджених до покарань у виді громадських робіт, виправних робіт; примусових заходів виховного характеру тощо.

Найбільш дієвим заходом із боку органів та закладів освіти може бути лише офіційне інформування органів поліції та служби у справах дітей про випадки булінгу, інші правопорушення серед здобувачів освіти (ст. 26 Закону України «Про освіту»). Інші заходи, які можуть проводити адміністрація та персонал закладів освіти, справляють лише профілактичний вплив та розраховані на свідомість дитини, її батьків. Утім у багатьох ситуаціях цього видається недостатньо для забезпечення нормальної поведінки учнів.

Таким чином, виявляється, що індивідуальна профілактика, яка проводиться з неповнолітніми, що перебувають на профілактичному обліку поліції, є фактично єдиним дієвим механізмом в арсеналі вторинної та третинної ювенальної превенції. На сьогодні категорії дітей, які підлягають взяттю на профілактичний облік, визначені лише на відомчому рівні (Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України). Із семи категорій чотири, так чи інакше, пов'язані з учиненням дитиною кримінального правопорушення (суспільно небезпечного діяння), інші три – з домашнім насильством, неодноразовим адміністративним правопорушенням та залишенням сім'ї. У такому ракурсі індивідуальною профілактикою не охоплюється ще доволі значна частина дітей, які фактично входять до групи ризику чи є порушниками правових установлень. Досвід інших країн (Білорусі, Грузії, Казахстану, Литви, Росії) переконливо свідчить, що перелік категорій дітей, які підлягають взяттю на профілактичний облік у поліції, має бути суттєво збільшений.

До того ж можна помітити, що в арсеналі превентивних заходів ювенальної юстиції є певні «провали» на середньому рівні ювенальної превенції: поза належною увагою ювенально-превентивного механізму залишаються численні категорії дітей «групи ризику» (з проблемами поведінки). Крім застосування до неповнолітніх осіб кримінально-правових заходів та заходів адміністративної відповідальності, система ювенальних технологій має бути доповнена комплексом заходів *превентивного догляду за дитиною з проблемами поведінки* (за основу взято досвід Литовської Республіки – Закон про мінімальний та середній догляд за дитиною [12]), які є поєднанням адміністративно-правового втручання та надання допомоги дитині та її батькам (законним представникам). Цей комплекс включає заходи мінімального та помірного превентивного догляду за дитиною, а також комплексну допомогу членам її сім'ї.

Мінімальний превентивний догляд за дитиною включатиме такі заходи: 1) призначення відвідування відповідного фахівця (наприклад, дитячого психолога); 2) відвідування дитячого чи юнацького закладу чи організації, що надає освітні, культурні, спортивні, соціальні чи інші послуги, включаючи неурядові громадські організації; 3) продовження навчання в тому чи іншому загальноосвітньому навчальному закладі чи закладі професійно-технічної освіти згідно з програмами обов'язкового навчання; 4) участь у спортивній, мистецькій або іншій терапії, конкретних програмах неформальної освіти, зміни поведінки, соціальної освіти, профілактики, що здійснюються державними, комунальними та неурядовими організаціями, установами, закладами з метою позитивного впливу на поведінку дитини та формування в неї здорового способу життя; 5) лікування психічних і поведінкових розладів через

патологічну залежність від психоактивних речовин, алкоголю, азартних ігор, інших негативних звичок; 6) участь у медіаційному процесі; 7) здійснення корисної для громади або навчального чи іншого закладу чи установи діяльності; 8) утримання від відвідування спортивних секцій, що викликають у дитини надмірну агресію та конфліктність; 9) утримання або обмеження у спілкуванні з деякими членами родини чи іншими особами, які ведуть асоціальний спосіб життя; 10) заборона залишати місце мешкання після 20-ї години. Рішення про призначення мінімального превентивного догляду доцільно приймати в позасудовому порядку спеціалізованим колегіальним органом, що здійснює адміністрування у сфері ювенальної юстиції. Передбачається, що це має бути рішення територіальної координаційної ради з питань ювенальної юстиції (систему цих інституцій пропонується утворити в перспективі. – *М. В.*), яке приймається в разі наявності підстав, передбачених для взяття дитини на профілактичний облік. У межах такого догляду дитині може бути призначено один або декілька взаємно узгоджуваних заходів. Організація і забезпечення виконання заходів та контроль їх реалізації пропонується покласти на мультидисциплінарні ювенальні команди (ще одна пропозиція щодо вдосконалення системи суб'єктів ювенальної юстиції. – *М. В.*) – робочі органи територіальних координаційних рад із питань ювенальної юстиції, які комплектуються відповідними фахівцями.

Середній превентивний догляд за дитиною може бути призначений особі не молодше 11 років і полягатиме в поміщенні її до дитячого центру соціалізації (з перспективою їх утворення в системі спеціальних установ для дітей) на строк від одного до двох місяців. У встановленому порядку цей термін може бути продовжено ще до двох місяців, але в загальній сукупності не більше одного року або до досягнення особою 18 років. Цей рівень превентивного догляду має призначатися лише місцевими судами (причому суддею, що має відповідну так звану «ювенальну» спеціалізацію) за клопотанням територіальної координаційної ради з питань ювенальної юстиції лише у виняткових випадках, якщо під час застосування мінімальних превентивних заходів нагляду не було досягнуто позитивних змін у поведінці дитини.

Батькам чи іншим представникам дитини (крім установ по догляду за дитиною), коли остання підлягає мінімальному або середньому превентивному догляду, також може бути запропонована *комплексна допомога* у вигляді: 1) відвідування фахівця; 2) проходження курсів для поліпшення спілкування з дитиною; 3) участь у культурних заходах чи інших методах терапії, позитивному вихованні, зміні поведінки, профілактиці, реабілітації, реінтеграції та інших програмах, заходах чи тренінгах; 4) отримання послуг

мультидисциплінарної ювенальної команди, що складається з фахівців різних галузей; 5) лікування залежності від алкоголю, наркотиків та інших психотропних речовин, що впливають на психіку людини; 6) інших заходів підтримки, які позитивно впливають на ефективне виконання мінімальних або середніх превентивних заходів з догляду за дитиною та зміни її поведінки.

Держава повинна захищати дитину від вживання алкогольних засобів, наркотичних, психотропних, токсичних речовин, шкідливого впливу суспільної інформації, азартних ігор, масових розважальних закладів, втягнення її до незаконних сект. Задля цього українське законодавство повинно встановлювати обмеження щодо вільного поширення цих негативних факторів, їх активного пропагування та заборони доступу до них дітей (частково такі норми зараз існують, але не в системному вигляді). Має бути створений дієвий інституційно-правовий механізм забезпечення попередження поширенню їх впливу. Із цього приводу доцільно проаналізувати правовий досвід Грузії – Закон про захист неповнолітніх від шкідливого впливу [13]; Кодекс про права дитини (гл. IX) [14]; Литовської Республіки – Закон про захист неповнолітніх від шкідливих наслідків публічної інформації [15]. До того ж слід удосконалити заходи системного спостереження за перебуванням та поведінкою неповнолітніх у громадських місцях, закладах освіти тощо.

Висновки. Таким чином, для підвищення рівня ефективності превентивного компонента ювенальної юстиції (у частині вдосконалення системи адміністративно-правових (превентивних) заходів) пропонуємо таке:

1. Для здійснення заходів індивідуальної профілактики слід розширити перелік категорій неповнолітніх, які підлягають взяттю на профілактичний облік у поліції, закріпивши його на законодавчому рівні та включивши до нього дітей: 1) яким оголошено повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення чи здійснюється провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру; 2) засуджених судом до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; 3) звільнених за рішенням суду від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, примиренням винного з потерпілим, передачею особи на поруки, зміною обстановки, закінченням строків давності; 4) звільнених за рішенням суду від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання; 5) звільнених зі спеціальної виховної установи; 6) які були притягнуті до адміністративної відповідальності чи до яких за адміністративне правопорушення було застосовано заходи впливу; 7) які самовільно залишали сім'ю, навчально-виховний

заклад чи спеціальну установу для дітей; 8) які вчинили діяння, що містять ознаки адміністративних правопорушень, але не досягли на час скоєння таких діянь віку, з якого настає адміністративна відповідальність; 9) які не досягли 18 років і вчинили домашнє насильство в будь-якій формі (діти-кривдники); 10) які самостійно чи разом з іншими дорослими особами займалися бродяжництвом або жебрацтвом; 11) щодо яких були встановлені відповідно до законодавства факти споживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, токсичних або інших одурманюючих речовин, вживання алкогольних напоїв; 12) які вчинили діяння, що має ознаки кримінального правопорушення, але на момент вчинення такого діяння не досягли одинадцятирічного віку; 13) які є учнями закладів середньої освіти та були відсутні на навчальних заняттях протягом 14 робочих днів поспіль або на третині навчальних занять протягом навчального року без поважних причин; 14) які є неповнолітніми учасниками освітнього процесу та вчинили встановлені відповідно до закону діяння булінг (цькування) щодо інших неповнолітніх учасників освітнього процесу; 15) які впродовж навчального року систематично три і більше разів скоїли грубі порушення (зафіксовані в матеріалах проведених внутрішніх розслідувань) правил внутрішнього розпорядку закладу освіти, етичних норм, виявили неповагу до інших учасників освітнього процесу.

2. Впровадити до системи ювенальних технологій комплекс заходів превентивного догляду за дитиною з проблемами поведінки. Це заходи адміністративно-правового втручання, що включають освітню підтримку, охорону здоров'я, соціальні, психологічні та інші послуги як для дитини, так і для її батьків (осіб, що їх замінюють), для досягнення дитиною позитивних змін у її поведінці, відволікання від асоціальних звичок та схильностей, створення умов її потрібної соціалізації. Цей комплекс включає заходи мінімального та помірного превентивного догляду за дитиною, а також комплексну допомогу членам її сім'ї, коли дитині призначено мінімальний превентивний догляд.

3. Для здійснення помірного превентивного догляду за дитиною створити в системі спеціальних установ для дітей (розд. IV Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей») дитячі центри соціалізації: спеціалізовані навчально-виховні заклади для дітей, які мають стійкі проблеми з поведінкою, в яких навчально-виховний процес поєднуються з корекцією агресивної поведінки неповнолітньої особи та відновлення в неї соціальних комунікаційних зв'язків.

4. Створити в Україні правові гарантії захисту дитини від шкідливого впливу негативних факторів соціального середовища, включивши до укра-

їнського законодавства норми щодо обмеження вільного поширення цих негативних факторів, їх активного пропагування та заборони доступу до них дітей. У межах цього пропонується закріпити в законодавстві термін «шкідливий вплив» – вплив, який вчиняється на свідомість дитини шляхом вільного доступу до інформаційних ресурсів, показом фільмів, споживанням і реалізацією друкованої продукції, алкогольних напоїв і тютюну, участю в азартних іграх, незаконних сектах (групах), у тому числі в режимі віддаленого (дистанційного) спілкування (онлайн), яке може завдати шкоди психічному і (або) фізичному здоров'ю неповнолітнього, його моральному й соціальному розвитку, впливати на його асоціальну (девіантну) поведінку.

5. Створити правові передумови та поглиблювати в Україні заходи системного спостереження за перебуванням та поведінкою неповнолітніх у громадських місцях, закладах освіти, закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування. Із цією метою пропонується: а) вжити заходів щодо обладнання громадських місць, закладів освіти системою зовнішнього відеоспостереження; б) організувати періодичне патрулювання мобільними командами у вечірній час (у складі поліції, фахівця служби у справах дітей, лікаря, психолога, громадських волонтерів) вищеназваних закладів, вокзалів, торговельних центрів інших місць постійного скупчення підлітків та молоді з метою застереження неповнолітніх від протиправних дій, втручання при виявленні фактів дитячої бездоглядності та безпритульності, жебракування, правопорушень з боку та щодо дітей; в) розвивати серед населення інститут «добровільного інформаторства» про відомі факти порушень як з боку, так і щодо дітей тощо.

За нашим баченням, в перспективі правова доктрина ювенальної юстиції в Україні потребує суттєвого реформування. Зокрема, поряд з прийняттям закону про правосуддя дружного до дитини (про ювенальну юстицію), над проектом якого зараз працює Міжвідомча координаційна рада з питань правосуддя щодо неповнолітніх, замість Закону України «Про охорону дитинства», має бути прийнятий Кодекс про права дитини. Сформульовані в цій статті висновки планується оформити у вигляді законодавчих пропозицій та надіслати для опрацювання до Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бэйзмор Г. Три парадигмы ювенальной юстиции. URL: <http://sprc.ru/wp-content/uploads/2012/08/Бэйзмор-Гордон-Три-парадигмы-ювенальной-юстиции.pdf> (дата звернення: 01.02.2020).

2. Spon R.D. Juvenile justice: a work «in progress». *Regent University Law Review*. 1998. № 10. С. 29–51.
3. Ортинська Н.В. Правовий статус неповнолітніх: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2017. 39 с.
4. Jenson J. M., Howard M. O. Youth Crime, Public Policy, and Practice in the Juvenile Justice System: Recent Trends and Needed Reforms. *Social Work*. 1998. № 43 (4). С. 324–334. DOI: 10.1093 / sw / 43.4.324 (дата звернення: 01.02.2020).
5. O'Mahony D., Deazley R. Juvenile crime and justice Northern Ireland. Belfast, Northern Ireland Office, 100. URL: https://www.academia.edu/39653749/Juvenile_crime_and_justice_Northern_Ireland?email_work_card=thumbnail (дата звернення: 12.01.2020).
6. Loeber R., Farrington D. P., Petechuk D. Child Delinquency: Early Intervention and Prevention. *Child Delinquency: Bulletin*. 2003. № 19. URL: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/186162.pdf> (дата звернення: 01.02.2020).
7. Nedzinskas E., Janušauskas A. Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos aktualijos Lietuvoje. *Vadyba*. 2008. № 2(13). С. 107–110. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=153845> (дата звернення: 01.02.2020).
8. Лесько Н.В. Адміністративно-правова діяльність органів і служб у справах дітей щодо профілактики правопорушень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2013. 20 с.
9. Поволоцька С.Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2005. 20 с.
10. U. S. Department of Justice Office of Justice Programs. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention: 2018 Annual Report. Washington, 36. URL: <https://ojjdp.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh176/files/pubs/252272.pdf> (дата звернення: 01.02.2020).
11. Тихомирова Л. В., Тихомиров М. Ю. Юридическая энциклопедия / под ред. М.Ю. Тихомирова. Москва, 1999. 526 с.
12. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. Priėmimo data: 28.06.2007, nr. X-1238. Suvestinė redakcija nuo 01.07.2018. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301806/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=6812fc03-9541-409b-a70e-bab23602b1ad> (дата звернення: 01.02.2020).
13. Law of Georgia on Protecting Minors From Bad Influences. Date of issuing: 28.09.2001, nr. 1081. Consolidated versions: 07.12.2017. Expiration Date: 01.06.2020. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/15652?publication=2> (дата звернення: 01.02.2020).
14. Code of Rights of the Child: Law of Georgia. Date of issuing: 20.09.2019 г. № 5004-ІІ. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/4613854?publication=0> (дата звернення: 01.02.2020).
15. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. Priėmimo data: 10.09.2002, nr. IX-1067. Suvestinė redakcija nuo 05.11.2011. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.183129/iBGWCVRoP> (дата звернення: 01.02.2020).

REFERENCES

1. Bejzmoz, G. (n. d.). *Tri paradigmy yuvenalnoj yusticii [Three paradigms of juvenile justice]*. Retrieved from <http://sprc.ru/wp-content/uploads/2012/08/Bejzmoz-Gordon-Tri-paradigmy-yuvenal'noj-yusticii.pdf> [in Russian].
2. Spon, R. D. (1998). Juvenile justice: a work «in progress». *Regent University Law Review*, 10, 29–51.
3. Ortynska, N. V. (2017). *Pravovyi status nepovnolitnikh: teoretyko-pravove doslidzhennia [Legal status of minors: theoretical and legal research]*. Extended abstract of Doctor's thesis. Lviv [in Ukrainian].
4. Jenson, J. M. & Howard, M. O. (1998). Youth Crime, Public Policy, and Practice in the Juvenile Justice System: Recent Trends and Needed Reforms. *Social Work*, 43 (4), 324–334. DOI: 10.1093 / sw / 43.4.324.
5. O'Mahony, D. & Deazley, R. (2000). *Juvenile crime and justice Northern Ireland*. Belfast, Northern Ireland Office, 100. Retrieved from https://www.academia.edu/39653749/Juvenile_crime_and_justice_Northern_Ireland?email_work_card=thumbnail.
6. Loeber, R., Farrington, D. P. & Petechuk, D. (May, 2003). Child Delinquency: Early Intervention and Prevention. *Child Delinquency: Bulletin*, 19. Retrieved from <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/186162.pdf>.
7. Nedzinskas, E. & Janušauskas, A. (2008). Nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos aktualijos Lietuvoje [Topicalities of prevention of juvenile delinquency in Lithuania]. *Vadyba [Management]*, 2(13), 107–110. Retrieved from <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=153845> [in Lithuanian].
8. Lesko, N. V. (2013). *Administratyvno-pravova diialnist orhaniv i sluzhb u spravakh ditei shchodo profilaktyky pravoporushen [Administrative and legal activities of the authorities and services for the prevention of offenses]*. Extended abstract of Candidate's thesis. Lviv [in Ukrainian].
9. Povolotska, S. H. (2005). *Diialnist orhaniv vnutrishnikh sprav po profilaktytsi pravoporushen sered nepovnolitnikh (administratyvno-upravlinske doslidzhennia) [Activities of law enforcement agencies for the prevention of juvenile delinquency (administrative-administrative study)]*. Extended abstract of Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
10. U. S. Department of Justice Office of Justice Programs. (2019). *Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention: 2018 Annual Report*. Washington. Retrieved from <https://ojdp.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh176/files/pubs/252272.pdf>.
11. Tihomirova, L. V., & Tihomirov, M. Ju. (Eds.). (1999). *Juridicheskaja jenciklopedija [Legal Encyclopedia]*. Moskva, 1999 [in Russian].
12. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas [Law of the Republic of Lithuania on Minimum and Medium Child Care]. (2007). Priėmimo data: 28.06.2007, nr. X-1238. Suvestinė redakcija nuo 01.07.2018. Retrieved from <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301806/asr?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=6812fc03-9541-409b-a70e-bab23602b1ad> [in Lithuanian].
13. Law of Georgia on Protecting Minors from Bad Influences. (2017). Date of issuing: 28.09.2001, nr. 1081. Consolidated versions: 07.12.2017. Expiration Date: 01.06.2020. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/en/document/view/15652?publication=2>.

14. Code of Rights of the Child: Law of Georgia. (2019). Date of issuing: 20.09.2019 г. № 5004-ІІ. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/en/document/view/4613854?publication=0>.
15. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas [Law of the Republic of Lithuania on the Protection of Minors against the Detrimental Effects of Public Information]. (2002). Priėmimo data: 10.09.2002, nr. IX-1067. Suvestinė redakcija nuo 05.11.2011. Retrieved from <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.183129/iBGWCVRroP> [in Lithuanian].

Стаття надійшла до редакції 02.02.2020 р.

Стаття пройшла рецензування 18.02.2020 р.

Стаття рекомендована до опублікування 21.02.2020 р.

Н. Ю. ВЕСЕЛОВ

кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры уголовно-правовых дисциплин Криворожского факультета Национального университета «Одесская юридическая академия», Украина, г. Кривой Рог

ПРЕВЕНТИВНЫЕ МЕРЫ В ПРАВОВОЙ ДОКТРИНЕ ЮВЕНАЛЬНОЙ ЮСТИЦИИ

Аннотация. В последнее время, наряду с осуществлением правосудия, ювенальная юстиция в представлении украинского общества все больше предстает как система превенции (профилактики) причин ювенальной девиации. Это обуславливает расширение системы превентивного воздействия на ребенка и его окружение. На основании критического анализа превентивного компонента ювенальной юстиции (трехуровневой структуры ювенальной превенции), выдвигается ряд предложений по совершенствованию системы административно-правовых (превентивных) мер в Украине.

Ключевые слова: ребенок, несовершеннолетний, превентивные меры, профилактика, ювенальная превенция, ювенальная юстиция.

M. Yu. VESELOV

PhD in Law, Associate Professor, NU «Odessa Law Academy», Kryvyi Rih Faculty, Ukraine, Kryvyi Rih.

PREVENTIVE MEASURES IN THE LEGAL DOCTRINE OF JUVENILE JUSTICE

Problem setting. Today, juvenile prevention is regarded as an important principle of juvenile justice and the best form of ensuring the interests of the child. This causes an expansion of the system of preventive influence on the child and his environment.

Recent research and publications analysis. At the scientific level, this issue was studied by G. Bejzmor, R. Spon, N. Ortynska, D. O'Mahony & R. Deazley, R. Loeber, D. Farrington, D. Petechuk, N. Lesko, S. Povolotska and other. At the same time, the analysis of the structure of juvenile prevention shows that the system of preventive influence is not complete and sufficient.

Paper objective. The purpose of the article is to analyze the existing system of preventive measures (in the context of the functioning of juvenile justice), with the aim of further administrative and legal improvement of this activity.

Paper main body. The article presents the structure of preventive and post-torture reaction (system of measures of primary, secondary and tertiary juvenile prevention) on the minor and his immediate social environment. The author notes a significant lack of second-level preventive measures for the category of children at risk. Given the legal experience of some other countries, it is justified to introduce into Ukrainian legislation a set of preventive care measures for a child with behavioural problems. This complex includes minimum and moderate preventative child care arrangements, as well as comprehensive assistance to family members

Conclusions of the research. According to the results of the research, a number of proposals are being made to improve the system of administrative and legal (preventive) measures in Ukraine. It is proposed to: expand the list of categories of minors who are to be taken to preventive police records; to introduce into the system of juvenile technologies a set of preventive care measures for a child with behavioural problems; to establish in the system of special institutions for children children's centres of socialization; create legal guarantees in Ukraine to protect the child from the harmful effects of negative factors of the social environment, etc.

Short Abstract for an article

Abstract. Recently, along with the administration of justice, juvenile justice in the representation of Ukrainian society is increasingly emerging as a system of prevention (prevention) of the causes of juvenile deviance. This causes an expansion of the system of preventive influence on the child and his environment. Based on a critical analysis of the preventive component of juvenile justice (a three-tier structure of juvenile prevention), a number of proposals are made to improve the system of administrative-legal (preventive) measures in Ukraine.

Key words: child, minor, preventive measures, juvenile prevention, juvenile justice.

Article details:

Received: 02 February 2020

Revised: 18 February 2020

Accepted: 21 February 2020

Рекомендоване цитування: Веселов М. Ю. Превентивні заходи у правовій доктрині ювенальної юстиції. *Економічна теорія та право*. 2020. № 1 (40). С.127–141. DOI: 10.31359/2411-5584-2020-40-1-127.

Suggested Citation: Veselov, M. Yu. (2020). Preventyvni zakhody u pravovii doktryni yuvenalnoi yustytysii [Preventive measures in the legal doctrine of juvenile justice]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 1 (40), 127–141. DOI: 10.31359/2411-5584-2020-40-1-127.